

НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ У МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність понять "наступність" і "перспективність", умови наступності в роботі дошкільної і початкової ланок освіти; окреслено роль навчання дітей на пропедевтичному рівні, що забезпечує їх літичний розвиток впродовж перехідних вікових періодів; визначено напрями реалізації принципів наступності, перспективності й спадкоємності.

Ключові слова: наступність, перспективність, літичний розвиток, сумісна діяльність, навчальна діяльність.

Реформування і модернізація освіти в самостійній Україні закономірно викликала зміни і в царині суспільних відносин, які зумовили новий тип взаємозв'язку суспільства та освіти. Звернемося до перших державних документів, виданих у перші роки незалежної держави.

У реалізації нових навчально-виховних завдань сучасної освіти початкова школа покликана стати фундаментом, на якому будеться засвоєння системи наукових понять. Вона є першим етапом у розвитку інтелектуальних можливостей, формуванні творчих здібностей, самостійності учнів у навчанні, у спрямуванні їхньої навчальної діяльності. Усе це зумовлює і зміну функцій дошкільних навчальних закладів. Нова роль дошкільного навчального закладу визначається як потребою підготовки дітей до навчання за чинними шкільними програмами, так і виявленими потенційними можливостями сучасних дітей до більш високого рівня інтелектуальної діяльності.

Метою статті є розкриття сутності понять "наступність", "перспективність" та їх роль у модернізації дошкільної освіти.

Першою сходинкою, на якій дитина залучається до організованого навчання, є дошкільня, що сьогодні в державі визнано висхідною, початковою ланкою освіти: це насамперед Державний стандарт початкової загальної освіти (ДСПЗО) [8] і Базовий компонент дошкільної освіти (БКДО) [1], прийнято Закони "Про дошкільну освіту" [4; 7], "Про позашкільну освіту" [5], "Про вищу освіту" [6]. Та все ж, щоб теоретична платформа стартувала, потрібно розв'язати ще низку вельми актуальних нагальних проблем. З-поміж них: реалізувати принципи наступності і перспективності, які б забезпечили на практиці, а не на папері безперервність освіти. О. Грибанова зазначає, що в кожній новій ланці освітньо-виховного процесу продовжується закріплення, розширення й ускладнення тих знань, умінь і навичок, що становили зміст навчальної діяльності на попередньому етапі.

Під *наступністю* між дошкільною й початковою ланками освіти, як суттєвою й необхідною ознакою передшкільної освіти, ми розуміємо зв'язок між явищами у процесі розвитку пізнання дітьми довкілля, закріплюючи, розширюючи й ускладнюючи знання, опираючись на змістове забезпечення кожної ланки та вікові й індивідуально-психологічні особливості дітей у процесі навчання. На жаль, етапи дошкільної і початкової освіти, як і раніше, залишилися мало пов'язаними. Спостереження показують, що далеко не завжди досягається навіть організаційна і методична наступність, яка безпосередньо залежить від учителів. Зауважимо, що в дошкільних навчальних закладах в центрі уваги керівників і вихователів знаходиться не навчання, а процес організації життєдіяльності дітей, у якому заняття лише одна з можливих форм. Натомість переважають специфічно дитячі види діяльності – ігрова, художня дослідницька, екскурсії у природу тощо. З приходом до школи для малюка різко змінюється не лише місце перебування і режим, а й саме наповнення навчального процесу, середовища, харчування та ін. Усе це призводить до адаптаційної кризи, оскільки різко змінюється їхній соціальний статус.

Отже, змістове та процесуальне наповнення передшкільної освіти на засадах наступності сприятиме успішній адаптації дітей до умов навчання у школі. Провідною функцією наступності є забезпечення безкризового розвитку дитини впродовж перехідних вікових періодів. Саме наступність запобігає кризові явища у психічному розвитку особистості [3]. Особливої значущості набуває реалізація принципу наступності на початкових етапах навчання, між дошкільною і початковою ланками освіти. Отже, визначимо змістовий аспект наступності між дошкільним навчальним закладом і початковою школою. За А.Богущ, це ґрунтовна обізнаність учителів перших класів зі змістом БКДО, тобто Державним стандартом дошкільної освіти, базовою, варіативними і тематичними програмами розвитку, виховання і навчання дітей; методиками навчально-виховної роботи в дошкільному закладі. Наступність ДНЗ і початкової школи передбачає, з одного боку, передавання дітей школі з таким рівнем загального розвитку й вихованості, який забезпечує вимогам шкільного навчання, з другого – врахування й опору школи на знання, вміння, якості, навички, яких уже набули діти на дошкільному етапі розвитку, та активне використання їх учителем для подальшого всебічного розвитку учнів [2].

Задля цього потрібно створити в перших класах розвивально-освітнє середовище, яке б дозволило забезпечити літичний (безкризовий) адаптаційний період дітей, створити ігрові зони, налагодити випуск нових меблів, відповідно підготувати вчителів-класоводів до роботи з 6-річними дітьми, методиками спілкування з дітьми, організації ігрової діяльності.

Зауважимо, що таке трактування наступності стало популярним на шпальтах педагогічної преси вже впродовж декількох десятиліть і особливо актуалізувалося сьогодні, ними рясніють сторінки всіх педагогічних часописів. На жаль, як зазначає А.Богущ, це здебільшого залишається тільки "гаслами" і побажаннями.

Наступність і перспективність повинна передбачати орієнтацію і вихователів дошкільних закладів, і вчителів-класоводів на розвивальний тип – сумісну діяльність з дітьми, який враховує вікову дитячу індивідуальність, спонукає її до творчого самовиявлення, зберігає унікальність і самобутність дошкільного дитинства, забезпечує безкризовий перехід дошкільника в позицію особистості другого дитинства і водночас віддзеркалює розвивальний характер освіти. На жаль, важко назвати сьогодні

реалізацію принципів наступності і перспективності в роботі перших двох ланок освіти – дошкільної і початкової.

Звернемося до дисертаційних досліджень з проблеми наступності в роботі ДНЗ і початкової школи. Так, загальні проблеми наступності відображено в працях відомих науковців (Л. Артемова, А. Богуш, З. Борисова, Л. Венгер, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, В. Кузь, Г. Люблінська, З. Плохій, О. Проскура, О. Савченко та ін.). У вітчизняній дошкільній педагогіці, починаючи з 50-х років ХХ ст., було проведено низку дисертаційних досліджень, присвячених проблемі наступності в роботі ДНЗ і початкової школи. Зокрема: у формуванні навчальних умінь (І. Гончарова, Г. Назаренко, О. Чепка та ін.); музично-естетичному вихованні (О. Ароніна, Р. Афанасєва, С. Борисова, С. Колесніков, О. Лагутіна, Я. Чернецький та ін.); трудовому вихованні (З. Борисова, Л. Дашківська, В. Колеснікова, А. Машовець); в ознайомленні з природою (Т. Ковальчук, Н. Лисенко, Т. Мантула, З. Плохій, Д. Струннікова та ін.); в екологічному вихованні (Л. Джамбаєва, Л. Іщенко та ін.); в мовленнєвому розвитку (А. Богуш, В. Калініна, Н. Шиліна та ін.); математичному розвитку (А. Попова, А. Фадеєва та ін.); у виховній роботі (В. Ликова); у фізичному вихованні (Е. Вільчковський, О. Дубогай, С. Замрозович та ін.); в умовах навчально-виховних комплексів "ДНЗ – ЗОШ" (А. Богуш, Л. Іщенко, В. Кузь, О. Чепка та ін.).

Всі вчені одностайні в тому, що для забезпечення наступності двох освітніх ланок потрібно створити відповідні педагогічні умови, а саме:

- гармонійності переходу та взаємозв'язку в завданнях і змісті програмно-навчального матеріалу (поступове розширення, ускладнення і поглиблення тих знань, умінь і навичок, які були засвоєні на попередньому етапі, перспективна спрямованість на вимоги систематичного навчання у школі);
- забезпечення взаємозв'язку ігрової і навчальної діяльності;
- узгодження форм, методів і засобів організації навчально-виховної роботи дошкільних закладів і початкової школи;
- єдності методичного забезпечення щодо різних видів діяльності дітей старших груп і першого класу школи;
- створення єдиного освітнього розвивального середовища для дітей;
- розробка єдиної цільової спрямованості співпраці ДНЗ, початкової школи, сім'ї і громадськості;
- підвищення рівня професійно-педагогічної компетентності педагогів обох ланок навчання.

Перспективність стосується роботи нижчої, попередньої ланки в системі освіти. Його визначення, на жаль, відсутнє і в словникових педагогічних джерелах, і в підручниках з педагогіки. Так, за С. Ожеговим, *перспективність* – це те, що може успішно розвиватися в майбутньому [10, с. 443]. За словами М. Львова, "це погляд знизу вгору" [2]. За А. Богуш, це обізнаність педагогів дошкільної ланки освіти з Державним стандартом освіти, програмами і технологіями навчання і виховання учнів початкової школи, це той показник, який дозволяє визначити адекватні віку орієнтовні показники засвоєння дошкільниками знань, умінь і навичок, рівень розвиненості, навченості і вихованості дитини [2].

На нашу думку, *перспективність* в організації процесу навчання в початковій школі – це створення передумов для успішної реалізації мети навчання наступної освітньої ланки, тобто передбачення в завданнях, змісті, процесуальному аспекті дошкільної освіти пропедевтичної підготовки дитини до засвоєння змісту шкільної програми.

Аналіз навчально-методичних документів, програм засвідчив, що відсутня будь-яка наступність і перспективність у змісті виховання і навчання дітей і учнів у Державних стандартах освіти, її дошкільної й початкової ланок, жодний з них не враховує ні досягнення в розвитку, навчання і вихованні дітей перших 5-6 років, ні перспектив того, з чим зустрінуться у першому класі. Програми і підручники 1 класів не враховують рівень розвитку дітей 5 – 6 років, а це цілий період дошкільного дитинства. БКДО і варіативні програми дошкільних закладів не враховують змістових ліній ДСПЗО і програм початкової школи. Відтак, окремі змістові лінії навчання і виховання у дошкільників переобтяжені складними і непотрібними для цього віку "ЗУНами", шкільні програми передбачають цей матеріал у 2 – 3 класах.

Визначимо напрями, які, на наш погляд, сприяли б реалізації принципів наступності і перспективності. Серед них:

- обізнаність педагогів (як вихователів, так і вчителів початкової школи: а) з якісними психічними новоутвореннями дітей 5 – 6 років; б) з базисними характеристиками випускника ДНЗ; з державними стандартами освіти – БКДО і ДСПО; в) зі змістом програм ДНЗ і 1 класу школи; г) з методиками, формами і методами навчання як у дошкільному закладі, так і в першому класі школи;
- узгодження змісту роботи між ДНЗ і ПШ в роботі з дітьми старшого дошкільного віку, які не відвідують ДНЗ, оскільки така робота за законом про ДО є обов'язковою і буде здійснюватися дошкільними закладами, школою, центрами і т. ін.;
- координація змісту дошкільної та початкової освіти з метою визначення пріоритетних напрямів діяльності кожної з цих ланок та усунення диспропорції між провідними змістовими лініями дошкільної освіти, що полягає сьогодні в переважанні пізнавального розвитку над фізичним, соціально-особистісним, морально-етичним, художньо-естетичним;
- зміна методики навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку і початкової школи, за образним виразом академіка О. Савченко, "замість предметоцентризму – дитиноцентризму з урахуванням "індивідуальності кожного" [9].

Реалізація принципів наступності й перспективності в роботі двох перших ланок освіти вимагає аналізу змісту підготовки дітей дошкільного віку до школи на етапі їх передшкільного розвитку, що дозволить не лише адаптувати освітньо-виховні програми суміжних ланок освіти, а й модернізувати їх відповідно до сучасних вимог, що існують у всесвітньому освітньому просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К. : Дошк. виховання, 1999. – 70 с.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика / А.М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К.: Вища школа, 2007. – 542 с.

3. Выготский Л. С. Избр. психол. Произв. / Л.С. Выготский. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1958. – 320 с.
  4. Закон України "Про дошкільну освіту" // Освіта України. – К., 2001 р. – С. 5.
  5. Закон України "Про позашкільну освіту". – Київ, 22 червня 2000 року N 1841-III. – <http://www.mon.gov.ua/education/average>.
  6. Закон України "Про вищу освіту". – <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
  7. Закон України № 2442–VI "Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average/2442.doc>. — Загол. з екрану.
  8. Програма виховання та навчання в дитячому садку / під ред. Є. А. Таранової. — К. : Рад. школа, 1986. — 208 с.
  9. Савченко О. Освіта повинна бути не тільки доступною, а й якісною / О. Савченко // Початкова школа. — К., 2001. — № 10. — С. 1.
  10. ЦДАВОВ, Фонд 166, опис 15, спр. 2188.
-